

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У РОЗШУКУ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

INTERNATIONAL COOPERATION OF UKRAINE IN SEARCH FOR AND IDENTIFICATION OF PEOPLE MISSING IN WAR TIME

Шаповаленко С.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національна академія внутрішніх справ

Задорожний О.П., ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури
Національна академія внутрішніх справ

Стаття присвячена проблемним питанням, що виникають в процесі проведення кримінальних проваджень у справах про воєнні злочини та розшуку безвісти зниклих осіб. Наголошується, що участь України у міжнародних організаціях є складовою частиною зовнішньої політики держави, що дає можливості впоратись зі всіма негативними явищами та проблемами, які постають перед Україною в цей складний час.

Проаналізовано роль Міжнародної комісії зниклих безвісти (далі – МКЗБ) у процесі міжнародного розшуку, що проводиться правоохоронними органами України, адже використовуючи свій потужний технічний, організаційний, інформаційний потенціали, організація надає допомогу у розшуку безвісти зниклих осіб, громадян інших держав, зокрема журналістів, іноземних учасників бойових дій та військових російської федерації, які приймають участь в збройному конфлікті. Розглядаються історичні аспекти створення та становлення даної міжнародної організації, як ключової у розшуку та ідентифікації зниклих осіб.

Присвячено увагу меті, завданням та принципам діяльності Міжнародної комісії зниклих безвісти, у вирішенні проблем пошуку людей, які зникли безвісти внаслідок збройних конфліктів, порушень прав людини, катастроф та інших явищ.

Досліджено питання правового регулювання діяльності та організаційної структури Міжнародної комісії зниклих безвісти, яка включає три основних комітети (Керівний комітет програм судово-медичної експертизи, Аудиторський комітет або ревізійна комісія та Консультативний комітет урядових представників), в тому числі про діяльність Центру передового досвіду та навчання імені Віма Кока (CEL).

Використано аналіз та останні статистичні дані про діяльність Міжнародної комісії зниклих безвісти в різних точках світу для ліквідації наслідків військових злочинів та притягнення винуватих до відповідальності.

Присвячено увагу співпраці з Міжнародна комісія зниклих безвісти з усіма державами світу в межах укладених багатосторонніх угод, в тому числі і Україною, яка включає допомогу в обміні досвідом та набутими раніше навичками для усунення негативних явищ, які виникли в зв'язку з подоланням наслідків військової агресії російської федерації в порушення всіх можливих міжнародних норм та правил націленої проти України.

Ключові слова: Воєнні злочини, військова агресія проти України, Міжнародна комісія зниклих безвісти (МКЗБ), International Commission on missing persons (ICMP), Інтерпол, Європол, Євроюст, Frontex, міжнародні та міжурядові організації, розшук та ідентифікація зниклих безвісти осіб, ексгумація масових поховань, ДНК-тест, ДНК-ідентифікація, спеціалізована база даних про зниклих безвісти (iDMS), Центр онлайн-запитів (ЦОЗ).

The article deals with the problematic issues arising in the course of criminal proceedings in cases on war crimes and search for missing persons. It is emphasized that Ukraine's participation in international organizations is an integral part of the state's foreign policy, which makes it possible to cope with all the negative phenomena and problems that Ukraine is facing in this difficult time.

The role of the International Commission on Missing Persons (herein after referred to as ICMP) in the process of international search conducted by law enforcement agencies of Ukraine is analyzed, since using its powerful technical, organizational and informational potential, the organization provides assistance in the search for missing persons, citizens of other states, including journalists, foreign combatants and the military of the Russian Federation involved in the armed conflict. The historical aspects of the creation and formation of this international organization as a key one in the search for and identification of missing persons is examined.

Attention is paid to the objective, tasks and principles of the International Commission on Missing Persons in solving the problems of searching for people who went missing as a result of armed conflicts, human rights violations, disasters and other phenomena.

The legal regulation of the activities and organizational structure of the International Commission on Missing Persons, which includes three main committees (the Steering Committee of Forensic Programs, the Audit Committee and the Advisory Committee of Government Representatives), including the activities of the Wim Kok Center of Excellence and Learning (CEL) was examined.

The analysis and the latest statistics on the activities of the International Commission on Missing Persons in different parts of the world to eliminate the consequences of war crimes and bring the perpetrators to justice is used.

Attention is paid to the cooperation of the International Commission on Missing Persons with all states of the world including Ukraine within the framework of multilateral agreements which include assistance in the exchange of experience and previously acquired skills to eliminate the negative phenomena that have arisen in connection with overcoming the consequences of the military aggression of the Russian Federation in violation of all possible international norms and rules aimed at Ukraine.

Key words: War crimes, military aggression against Ukraine, International Commission on Missing Persons (ICMP), Interpol, Europol, Eurojust, Frontex, international and intergovernmental organizations, search and identification of missing persons, exhumation of mass graves, DNA – test, DNA – identification, specialized database on missing persons (iDMS), Online Enquiry Center (OEC).

В зв'язку з військовою агресією росії та вчиненням воєнних злочинів проти цивільного населення та військових України, керівництво держави та відповідних державних відомств звернулись до ряду міжнародних організацій таких як Інтерпол, Європол, Євроюст, Frontex, в Міжнародну комісію зниклих безвісти і до інших міжнародних організацій з метою отримання невідкладної практичної допомоги в установленні, розшуку, ідентифікації зниклих

безвісти осіб та здійсненні розслідування воєнних злочинів вчинених російською федерацією на території України.

Однією із міжнародних організацій, що надає практичну допомогу державним та правоохоронним органам України в проведенні розшуку та ідентифікації осіб, які зникли безвісти внаслідок військової агресії росії проти України є міжнародна, міжурядова організація International Commission on missing persons (ICMP).

Міжнародна комісія зниклих безвісти співпрацює з урядами, громадськими організаціями, установами юстиції, міжнародними організаціями та іншими органами в усьому світі для вирішення проблеми пошуку людей, які зникли безвісти внаслідок збройних конфліктів, порушень прав людини, катастроф та інших явищ. Будучи єдиною міжнародною організацією, яка займається виключно цими питаннями, МКЗБ активно бере участь у розвитку інституцій та спроможності громадянського суспільства в просуванні законодавства, заохоченні соціальної та політичної пропаганди, а також розробці та наданні технічної експертизи для пошуку і ідентифікації зниклих безвісти осіб [1].

Головний офіс МКЗБ знаходиться в місті Гаага, Нідерланди. Комісія допомагає урядам в ексгумації масових поховань та ідентифікації осіб, зниклих безвісти, за ДНК [2], а також надає підтримку асоціаціям сімей зниклих безвісти і допомагає у створенні стратегій та установ для пошуку зниклих безвісти. В грудні 2014 року була підписана угода, яка заснувала комісію як «самостійну міжнародну організацію» [3].

Міжнародна комісія зниклих безвісти докладає максимум зусиль для забезпечення співпраці з урядами та іншими органами влади у пошуку осіб, зниклих безвісти внаслідок конфліктів, порушень прав людини, катастроф, організованого насильства та інших явищ і допомагає їм у цьому, а також підтримує роботу і інших міжнародних організацій у їхніх зусиллях, заохочує громадськість до участі в її діяльності та сприяє розвитку відповідних форм вшанування пам'яті зниклих безвісти осіб.

Не можливо висвітлюючи роботу даної організації не зупинитись на історії її заснування та не розповісти про великі здобутки в цій нелегкій, кропіткій та такій необхідній роботі.

Міжнародна комісія зниклих безвісти було створено за ініціативи президента США Білла Клінтона в 1996 році на саміті G-7 у місті Ліоні, Франція. Дейтонська мирна угода, яка поклала кінець бойовим діям у колишній Югославії, перебувала на етапі свого першого року виконання, і початковим мандатом МКЗБ було допомогти знайти приблизно 40000 осіб, які зникли безвісти внаслідок вчинення бойових дій з 1991 по 1995 роки. У Хорватії та Сербії національні агентства, відповідальні за розшук зниклих безвісти, були створені на початку конфлікту, зосереджуючись на пошуку зниклих безвісти з тієї чи іншої сторони, і ця вибірка спрямованість зберігалася в перші повоєнні роки. У Боснії та Герцеговині, яка зазнала найбільших фізичних збитків і де випадки зниклих безвісти були найбільш численними, новоствореним післявоєнним інституціям загалом не вистачало спроможності чи волі вирішувати питання зниклих безвісти ефективним і інклюзивним способом.

Пізніше, у своїй діяльності в Косово з 1999 року та в Чорногорії та колишній Югославській Республіці Македонія з 2001 року, МКЗБ зіткнувся з подібними проблемами, але в іншому масштабі. У кожному випадку МКЗБ намагалась співпрацювати з усіма відповідними установами та зацікавленими сторонами для встановлення процесу зниклих безвісти осіб на основі верховенства права. Це дозволило розробити послідовний, інклюзивний та ефективний підхід. Заохочуючи сторони до співпраці, відстоюючи право сімей зниклих безвісти та інших осіб на ефективне розслідування, а також підтримуючи процеси та установи, які можуть ефективно вирішувати це питання, МКЗБ відіграло значну роль, що призвело до вагомих результатів. Внезок даної організації у колишній Югославії призвів до безпрецедентного досягнення успіху в розшуку понад 27000 (70 відсотків) із 40000 осіб, які вважаються зниклими безвісти внаслідок збройного конфлікту (переважна більшість випадків припадає на Боснію та Гер-

цеговину, де понад 30 000 осіб вважаються зниклими безвісти внаслідок конфлікту) [1].

З моменту свого заснування в листопаді 2001 року МКЗБ була еталоном технічних інновацій і продуктивності в цій галузі. Створена системою даною організацією доповнює судово-археологічні та антропологічні методи найсучаснішим процесом зіставлення ДНК, що призвело до експоненціального зростання кількості та швидкості ідентифікацій.

Висвітлюючи історичні факти створення МКЗБ, хотілось би згадати про «Центр передового досвіду та навчання імені Віма Кока (CEL), який був офіційно названий на честь колишнього прем'єр-міністра Нідерландів, який помер у жовтні 2018 року і був уповноваженим МКЗБ з 2002 року. З метою увіковічення ім'я Віма Кока члени комісії хотіли вшанувати його назвавши в честь нього «Центр передового досвіду та навчання», тому що він не тільки привніс неймовірну енергію та відданість місії МКЗБ, як досвідчений політичний лідер, а також послідовно виступав за системну відповідь на складну глобальну мирову проблему зниклих безвісти людей» [4].

Також МКЗБ розробила єдину спеціалізовану базу даних зниклих безвісти (iDMS). Незважаючи на те, що МКЗБ зосередилась на розробці та застосуванні політичних і заснованих на верховенстві права стратегій для вирішення проблеми зниклих безвісти в різних суспільствах і ситуаціях у всьому світі, вона привнесла унікальний елемент інноваційного, технічного сприяння в її діяльності.

Крім того, розробки в галузі генетики, використання сучасних методів криміналістичної експертизи та створення спеціальних баз даних зробили можливим виявлення зниклих безвісти та ідентифікацію невпізнаних трупів з таким рівнем ефективності та достовірності, який був неможливий раніше.

За час свого існування МКЗБ неодноразово приймало активну участь в пошуку безвісти зниклих осіб внаслідок природних катаклізмів та збройних конфліктів, що виникали на планеті, а саме:

- азіатське цунамі в грудні 2004 року;
- ураган Катріна в США в 2005 році;
- в Іраку в 2003 році, після падіння режиму Саддама Хусейна здійснювало пошук та ідентифікацію людей, зниклих безвісти протягом десятиліть;
- в Колумбії в 2008 році та після підписання Мирної угоди 2016 року на тлі нових перспектив припинення внутрішнього військового конфлікту, щоб допомогти координувати місцезнаходження та ідентифікацію осіб, які зникли безвісти з початку 1960-х років;
- в Чилі після відновлення демократії здійснювало пошук та ідентифікацію зниклих безвісти, протягом майже двох десятиліть;
- в Лівії після насильницького краху 42-річного режиму Муаммара Каддафі в 2011 році, здійснювало пошук та ідентифікацію осіб, зниклих безвісти;
- в Канаді після вибуху поїзда Lac-Mégantic у 2013 році здійснювало пошук та ідентифікацію осіб, зниклих безвісти;
- в Україні у 2014 році на непідконтрольній території, біля міста Донецька, здійснювало пошук та ідентифікацію осіб, зниклих безвісти внаслідок збиття збройними силами Російської Федерації, цивільного пасажирського літака Boeing 777, бортовий номер MH17, компанії Malaysia Airlines, що виконував регулярний рейс;
- в Україні протягом 2014-2022 років здійснювало пошук та ідентифікацію осіб, зниклих безвісти внаслідок вчинення воєнних злочинів військовими російської федерацією на території України в містах Слов'янську, Харкові, Ірпені, Бучі, Гостомелі, Ворзелі [1].

Керівництво МКЗБ здійснюється Радою комісарів під головуванням колишнього посла США Томаса Міллера, до складу якої входять наступні видатні особи, а саме:

- її Величність Королева Нур, Йорданія;
- посол Кнут Воллебек, колишній міністр закордонних справ Норвегії;
- посол Рольф Екеус, колишній верховний комісар ОБСЄ у справах національних меншин;
- представник Британського парламенту – Алістер Берг;
- колишня суддя Міжнародного кримінального суду в Гаазі – Санджі Монагент;
- юрист із Сальвадору, яка була першою жінкою-міністром закордонних справ з 1999 по 2004 роки в цій країні – Марія Євгенія Брізуела де Авіла;
- голландський політик, який обіймав посаду міністра закордонних справ Голландії з жовтня 2014 по жовтень 2017 – Берг Кундерс;
- посол Дір Бренгельманн, працював довгий час послом в Німеччині, Нідерландах та Бразилії;
- представник швейцарського парламенту, очолювала Комітет безпеки, а також Комітет з питань науки, освіти та культури, а також була віце-президентом Парламентської асамблеї ОБСЄ – Барбара Херінг;
- колишня голова державної політики у В'єтнамі в 2021 році – Тао Гріффіте та які активно працюють у сферах дипломатії прав людини [1].

Генеральний директор організації Кетрін Бомбергер була призначена комісарами МКЗБ в квітні 2004 року в якості основного виконавчого директора організації, що відповідає за керівництво та нагляд за всіма заходами та програмами у всіх галузях діяльності. 14 червня 2007 року Кетрін Бомбергер отримала Орден Почесного легіону, як «доказ уваги і визнання французького уряду за її роботу і виняткові досягнення МКЗБ» [1].

Крім цього, до органів управління МКЗБ також входять ряд комітетів, члени яких є провідними спеціалістами у своїй галузі та надають неоціненний академічний та технічний досвід у роботу даної організації.

Загалом в МКЗБ існує 3 комітети, а саме:

- Керівний комітет програм судово-медичної експертизи надає експертні поради щодо наукових аспектів своєї діяльності, а також оцінює відповідну політику та робочі процедури. Даний комітет збирається щороку та складається з 11 членів, які є експертами з багаторічним досвідом та науковими ступенями в одній або кількох судово-медичних дисциплінах, разом охоплюючи патологію, археологію, антропологію, молекулярну біологію, онтологію, управління місцем злочину, біоінформатику та біоетику;

- Аудиторський комітет або ревізійна комісія, складається з уповноважених МКЗБ і відповідає за нагляд за процесом фінансової звітності. Комітет обирає незалежного аудитора та отримує та розглядає звіти зовнішнього аудиту. Нинішній Комітет очолює вельмишановний посол Рольф Екеус;

- Консультативний комітет урядових представників [1].

Основними завданнями МКЗБ поставленими для здійснення своєї діяльності є:

1. Інституційний розвиток, який полягає в розбудові внутрішнього потенціалу, а саме в створенні ряду механізмів забезпечення співпраці урядів, державних органів та інших міжнародних організацій у вирішенні проблеми зниклих безвісти осіб.

Основними зусиллями МКЗБ, які здійснюються у постконфліктних ситуаціях і спрямовані на те, щоб державні органи влади країни де це сталося, взяли на себе відповідальність за розшук зниклих безвісти осіб.

Основна мета та ідея полягає в тому, що сприяння державній владі в свою чергу буде сприятиме ширшому залученню суспільства та припиненню циклу насильства і усуненню причин та перешкод для майбутнього економічного розвитку країни.

2. Залучення громадськості полягає у тому, що МКЗБ заохочує активну участь громадянського суспільства і, зокрема, сімей зниклих безвісти за допомогою програм навчання, навчання та надання грантів, спрямованих на розширення прав і можливостей членів родини та інших.

У випадках, коли люди зникли безвісти внаслідок конфлікту чи порушення прав людини, МКЗБ співпрацює з групами тих, хто вижив, щоб відновити довіру між конкуруючими групами та в країнах з перехідною економікою, а також забезпечити участь громадянського суспільства у створенні інституцій, законодавстві та пам'ятних заходах та інші форми вшанування пам'яті осіб, зниклих безвісти.

Крім того, використання сучасних криміналістичних методів ідентифікації зниклих безвісти вимагає добровільної участі родичів у наданні еталонних зразків для встановлення спорідненості посмертних зразків. Тому добровільна участь вимагає інтенсивних освітніх програм щодо використання ДНК для ідентифікації людини. Також необхідна добровільна згода родичів на надання особистої інформації, в тому числі генетичної.

3. Технічна допомога підтримується за допомогою трьох взаємопов'язаних механізмів:

- постійний потенціал для проведення ДНК-ідентифікації, який надає можливість допомогти в ідентифікації зниклих безвісти осіб за допомогою ДНК-тесту та встановлення спорідненості;

- відділ судової археології та антропології (AAD) з експертними можливостями щодо визначення місцезнаходження, відновлення та дослідження людських останків;

- спеціально розроблена інтегрована система управління даними (iDMS), яка відповідає власним вимогам МКЗБ і також надається урядам.

Міжнародна комісія зниклих безвісти публікує наукові статті та інші ресурси, пов'язані з його роботою, а також проводить навчальні програми з криміналістики та систем ідентифікації людини.

Також, МКЗБ надає українській владі доступ до своєї ДНК-лабораторії в Гаазі, яка має високорозвинені можливості для отримання профілів ДНК із дуже складних випадків невідомих людських останків, таких як деградовані зразки кісток, так як МКЗБ провела найбільшу в світі програму ДНК – тестування зниклих безвісти осіб, успішно перевірявши понад 60 000 зразків кісток і створивши базу даних із понад 100 000 сімейних еталонних профілів ДНК для підтримки ідентифікації понад 20 000 зниклих безвісти осіб [6].

4. Сприяння правосуддю полягає у наданні допомоги органам правосуддя, включаючи міжнародні та національні органи кримінального правосуддя, надаючи експертні докази та інші спеціалізовані судово-медичні експертизи, включаючи свідчення, звіти та показання.

Так, МКЗБ надає свої свідчення в ході розгляду, щодо своєї археологічної діяльності та роботи з ідентифікації людей у численних справах в національних і міжнародних судах.

5. Надання і передача знань та досвіду за допомогою створеного центру передового досвіду та навчання імені Віма Кока (CEL), який розвиває потенціал урядів та партнерів з громадянського суспільства у вирішенні проблеми зниклих безвісти та сприяє передачі знань і досвіду зацікавленим сторонам урядів та громадянського суспільства в усьому світі [1].

Робота центру передового досвіду та навчання імені Віма Кока підтримується групою експертів МКЗБ, до складу якої входять відомі дослідники, професіонали та експерти у сфері прав людини, верховенства права, правосуддя та судової експертизи та він має на меті вдосконалення стратегій, підходів до навчання, методів та інструментів для покращення глобального розуміння в усіх видах діяльності, причин зникнення людей та обставин зникнення.

Так, за фінансової підтримки Служби інструментів зовнішньої політики Європейського Союзу в листопаді 2022 року, експерти українського Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру (ДНДЕКЦ) та Національної поліції МВС України пройшли тижневий тренінг із застосування процесу ідентифікації на основі ДНК у штаб-квартирі Міжнародної комісії з питань зниклих безвісти (МКЗБ) у Гаазі [7].

Треба зазначити, що більше ніж за 26 років свого існування та плідної роботи МКЗБ активно працювало в понад 40 країнах світу.

З метою здійснення розшуку безвісти зниклих осіб МКЗБ створено центр он-лайн запитів доступ до якого доступний через веб-сайт МКЗБ та дає змогу повідомити про зниклу особу з будь-якої точки світу.

Центр онлайн – запитів (ЦОЗ) – це інструмент отримання або надання інформації про зниклу особу та відкритий онлайн-ресурс, який можуть використовувати сім'ї зниклих безвісти та інші особи.

Розроблений на основі багаторічного досвіду МКЗБ у наданні допомоги урядам різних країн, сім'ям зниклих безвісти та іншим особам, ЦОЗ є ресурсом збору та збереження конкретної та корисної інформації, яка може використовуватися необхідною мірою для пошуку зниклих безвісти осіб.

У розділі «Запити» можливо подати заяву про зникнення особи, зазначивши детальні дані, наприклад, ім'я, дату народження, фото зниклої особи, останнє місце, де бачили зниклу особу, а також надати зразки ДНК для скорішого розшуку та співставлення вже отриманих зразків за допомогою інтегрованої системи управління даними МКЗБ, яка забезпечить комплексну обробку даних про зниклих безвісти в усьому світі.

У Києві МКЗБ розпочало збирати зразки ДНК у рідних безвісти зниклих осіб, що даний час нарощує потенціал для багаторічного процесу, який також допоможе правоохоронним органам ретельніше підійти до збору доказової бази по кримінальних провадженнях про військові злочини вчинені на території України [8].

На початку квітня 2022 року масові поховання були виявлені в Бучі, Гостомелі, Ірпені, Ворзелі і інших районах Києва та регіонах України. Тисячі мирних жителів загинули, багато з яких не ідентифіковані. Понад 4,5 мільйона українців є біженцями; багато з них були розлучені зі своїми родинами або пов'язані з особами, які зникли безвісти в Україні внаслідок військового конфлікту.

Крім українців, зниклими безвісти вважаються також і громадяни інших держав, зокрема це журналісти, іноземні учасники бойових дій та військові російської федерації, які приймають участь в конфлікті.

В зв'язку з чим у квітні 2022 року українська влада звернулася за допомогою до МКЗБ, яка негайно направило персонал до Києва, щоб розпочати підготовку до програми, яка базується на обміні дипломатичними нотами, доповнюючи Меморандум про взаєморозуміння між МКЗБ та українською владою, що був підписаний у липні 2021 року та здійснено обмін дипломатичними нотами з таким же змістом, які посилюють положення прямої оперативної участі МКЗБ на місцях. Ці заходи дозволяють допомагати українській владі в пошуку зниклих безвісти осіб, незалежно від національності, віросповідання, ролі зниклої під час конфлікту чи будь-якого іншого фактору.

В вересні 2022 року відбулась зустріч в Україні з представниками МКЗБ та МВС України на якій обговорювались питання співпраці МВС та МКЗБ, а також Національної поліції та ДНДЕКЦ з надання допомоги у проведенні надскладних експертиз, зокрема, ДНК-досліджень, так як Україна наразі дійсно потребує технічної і фахової допомоги висококваліфікованих спеціалістів МКЗБ у цих питаннях.

Наразі відкрито понад 34 тисячі кримінальних проваджень за фактами воєнних злочинів окупантів. 7,5 тисяч кримінальних проваджень відкрито за фактами безвісти зниклих громадян. Розслідуючи такі справи, слідчі мають відібрати зразки у родичів і направити їх на дослідження. Завантаженість слідчих та експертних установ величезна. Однак, завдяки їхнім зусиллям вдалося розшукати понад 1600 громадян [9], тому на даний час вкрай необхідна практична допомога в проведенні експертиз спеціалістами МКЗБ.

Враховуючи вищевикладене, можливо прийти до висновку, що участь України у міжнародних організаціях є складовою частиною зовнішньої політики держави, що дає можливість впоратись зі всіма негативними явищами та проблемами, які постають перед Україною в цей складний час.

Величезну роль МКЗБ відіграє у процесі міжнародного розшуку, що проводиться правоохоронними органами України, адже використовуючи свій потужний технічний, організаційний, інформаційний потенціали, організація надає допомогу у розшуку осіб, які є як потерпілими так і підозрюваними по кримінальним справам.

Крім цього, співпраця з МКЗБ надає додаткові можливості для взаємодії практично з усіма державами світу в межах укладених багатосторонніх угод з огляду на зовнішню дипломатію України, а також допомагає обмінюватись досвідом та набутими раніше навичками для усунення негативних явищ, які виникли в зв'язку з подоланням наслідків військової агресії російської федерації в порушення всіх можливих міжнародних норм та правил націленої проти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Міжнародної комісії зниклих безвісти. URL: <https://www.icmp.int/> (дата звернення 09.02.2023).
2. John M. Butler. Fundamentals of Forensic DNA Typing. Academic Press, 2009. 520 p. (дата звернення 10.02.2023).
3. Stephen J. Morewitz, Caroline Sturdy Colls. Hand book of Missing Persons – Springer, 2017. 585 p. (дата звернення 10.02.2023).
4. Центр передового досвіду та навчання імені Віма Кока (CEL). URL: <https://www.icmp.int/what-we-do/center-for-excellence-and-learning/> (дата звернення 10.02.2023).
5. Як в Україні працює Міжнародна комісія зниклих безвісти. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/08/30/250225> (дата звернення 10.02.2023).
6. ЄС підтримує тренінг МКЗБ для українських науковців із застосування ДНК для ідентифікації тисяч зниклих безвісти під час війни. URL: <https://mig.com.ua/ies-pidtrymuie-treninh-dlia-ukrainskykh-naukovtsiv-iz-zastosuvannia-dnk-dlia-identyfikatsii-znyklykh-bezvisty-pid-chas-vijny/> (дата звернення 10.02.2023).
7. Через війну понад 15000 людей вважаються зниклими безвісти. URL: <https://delo.ua/society/cerez-viinu-ponad-15-tisyac-lyudei-v-ukrayini-vvazayutsya-zniklimi-bezvisti-407305/> (дата звернення 11.02.2023).
8. Портал МВС. Мері Акоюн: Співпраця з Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти допоможе Україні у розслідуванні воєнних злочинів рф. URL: <https://www.npu.gov.ua/news/meri-akopian-spivpratsia-z-mizhnarodnoiu-komisiei-u-pytan-znyklykh-bezvisty-dopomozhe-ukrayini-u-rozsliduvanni-voiennykh-zlochyniv-uf> (дата звернення 18.02.2023).